

**НАЦІОНАЛЬНИЙ МЕДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ О.О. БОГОМОЛЬЦЯ
КАФЕДРА СУДОВОЇ МЕДИЦИНИ ТА МЕДИЧНОГО ПРАВА**

**Б.В. МИХАЙЛИЧЕНКО
Н.М. ЕРГАРД**

**СУДОВО-МЕДИЧНЕ ВИЗНАЧЕННЯ СТУПЕНЯ
ТЯЖКОСТІ ТІЛЕСНИХ УШКОДЖЕНЬ ПОТЕРПІЛИХ,
ЗВИНУВАЧЕНИХ ТА ІНШИХ ОСІБ**

*(розробка методичних вказівок до практичного
заняття на основі компетентнісного підходу)*

Методичні рекомендації

Навчальне видання

Борис Валентинович МИХАЙЛИЧЕНКО
Наталія Миколаївна ЕРГАРД

**НАЦІОНАЛЬНИЙ МЕДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ О.О. БОГОМОЛЬЦЯ
КАФЕДРА СУДОВОЇ МЕДИЦИНИ ТА МЕДИЧНОГО ПРАВА**

Б.В. МИХАЙЛИЧЕНКО
Н.М. ЕРГАРД

**СУДОВО-МЕДИЧНЕ ВИЗНАЧЕННЯ СТУПЕНЯ
ТЯЖКОСТІ ТІЛЕСНИХ УШКОДЖЕНЬ ПОТЕРПІЛИХ,
ЗВИНУВАЧЕНИХ ТА ІНШИХ ОСІБ**

*(розробка методичних вказівок до практичного
заняття на основі компетентнісного підходу)*

**СУДОВО-МЕДИЧНЕ ВИЗНАЧЕННЯ СТУПЕНЯ
ТЯЖКОСТІ ТІЛЕСНИХ УШКОДЖЕНЬ ПОТЕРПІЛИХ,
ЗВИНУВАЧЕНИХ ТА ІНШИХ ОСІБ**

*(розробка методичних вказівок до практичного
заняття на основі компетентнісного підходу)*

Методичні рекомендації

В авторській редакції

Методичні рекомендації

Підписано до друку 14.06.2016.
Формат 60×84. Папір офсетний.
Тираж 200 прим.

Видавництво УкрДГРІ
Р.с. серія ДК № 182 від 18.09.2000 р.
04114, м. Київ-114, вул. Автозаводська, 78

Адреса редакції та п/п: інформаційно-видавничий відділ УкрДГРІ
04114, м. Київ-114, вул. Автозаводська, 78
Тел.: 206-35-18; тел./факс: 430-41-76
E-mail: mru@ukrdgri.gov.ua

Київ-2016

Схвалено та затверджено кафедрою судової медицини та медичного права Національного медичного університету імені О.О. Богомольця (протокол № 24 від 07.06.2016 року).

Михайличенко Б.В., Ергард Н.М.

Судово-медичне визначення ступеня тяжкості тілесних ушкоджень потерпілих, звинувачених та інших осіб: Розробка методичних вказівок до практичного заняття на основі компетентнісного підходу. – Методичні рекомендації. – К.: УкрДГРІ, 2016. – 24 с.

У методичних рекомендаціях містяться довідкові відомості про методику проведення судово-медичної експертизи потерпілих, звинувачених та інших осіб при визначенні ступеня тяжкості тілесних ушкоджень, види тілесних ушкоджень та механізми їх заподіяння, а також проведення практичного заняття зі студентами, слухачами, курсантами на основі компетентнісного підходу.

Методичні рекомендації можуть бути корисними для співробітників медичного фаху, органів внутрішніх справ, студентів, слухачів, курсантів, науково-педагогічного складу медичних та юридичних навчальних закладів.

© Михайличенко Б.В., Ергард Н.М.
© Кафедра судової медицини та медичного права
НМУ ім. О.О. Богомольця, 2016.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Авдеев М.И. Судебно-медицинская экспертиза живых лиц / М.И. Авдеев. – М.: Медицина, 1966. – 25 с.
2. Акопов В.И. Судебная медицина в вопросах и ответах. Справочное пособие для юристов и врачей / В.И. Акопов. – Ростов-на-Дону: Феникс, 2004.
3. Герасименко О.І. Словник-довідник термінів судової медицини / О.І. Герасименко. – К.: Видавничий дім “Ін Юре”, 2002.
4. Громов А.П. Курс лекций по судебной медицине / А.П. Громов. – М.: Медицина, 1979. – 48 с.
5. Кримінальний Кодекс України від 05.04.2001 № 2341-III: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>
6. Медичне право України: Збірник нормативно-правових актів. – К.: Видавничий дім “ІнЮре”, 2001.
7. Михайличенко Б.В. Судова медицина / Б.В. Михайличенко. – К.: ВСВ «Медицина», 2011. – 447 с.
8. Наказ Міністерства охорони здоров'я України № 6 від 17 січня 1995 р. «Про розвиток та вдосконалення судово-медичної служби України».
9. Солохин А.А. Судебная медицина: Атлас. Учебное пособие для студентов мед. вузов / А.А. Солохин. – М.: Медицина, 1998.
10. Тагаев Н.Н. Судебная медицина. Учебник для слушателей вузов МВД Украины / Н.Н. Тагаев – Х.: Факт, 2003.
11. Філоненко М.М. Організація адаптивно-динамічного навчання студентів-медиків, спрямованого на розвиток психологічних структур особистості [Електронний ресурс] / М.М. Філоненко // Проблеми сучасної психології. – 2015. – Випуск 27. – 583 с. – Режим доступу : <http://www.problemps.at.ua>.

ЗМІСТ

Передмова	4
1. План практичного заняття	5
1.1. Тема заняття	5
1.2. Навчальні цілі	11
1.3. Методи навчання	13
1.4. Міждисциплінарна інтеграція	14
1.5. Література	15
2. Структура практичного заняття	16
2.1. Підготовчий етап	16
2.1.1. Матеріали методичного забезпечення підготовчого етапу	17
2.1.1.1. Прийом «Ромашка Блума»	17
2.1.1.2. Метод «незакінченого речення»	17
2.2. Основний етап	18
2.2.1. Формування професійних навичок і вмій	20
2.2.2. Матеріали методичного забезпечення основного етапу	17
2.2.2.1. Структурно-логічна схема змісту теми	20
2.2.2.2. Алгоритм для формування професійних вмій та навичок	17
2.2.2.3. Практичні завдання	17
2.3. Заключний етап	22
2.3.1. Матеріали методичного забезпечення заключного етапу	17
2.3.1.1. Вирішення задач ($\alpha=II$)	17
2.3.1.2. Вирішення тестових завдань ($\alpha=III$)	17
2.3.1.3. Опитування методом «незакінченого речення» ($\alpha=III$)	17
2.3.1.4. Оцінювання	17
2.3.1.5. Критерії оцінювання	17
Висновки	32
Список використаних джерел	33

ПЕРЕДМОВА

Кримінальні правопорушення, що спричинили тілесні ушкодження різного ступеня тяжкості, являють собою небезпеку для суспільства. Незважаючи на комплекс вжитих до теперішнього часу заходів, проблема диференціювання ушкоджень та в подальшому визначення ступеня тяжкості їх заподіяння залишається актуальною і досі.

В даних методичних рекомендаціях подаються основні поняття та загальна характеристика тілесних ушкоджень, їх різновиди, механізми заподіяння, методика проведення судово-медичної експертизи потерпілих, звинувачених та інших осіб при визначенні ступеня тяжкості тілесних ушкоджень, а також проведення практичного заняття зі студентами (слухачами, курсантами) на основі компетентнісного підходу. Також розглядаються питання: визначення ступеня тяжкості тілесних ушкоджень; особливості огляду потерпілих, звинувачених та інших осіб; особливості призначення та питання, які вирішуються під час проведення судово-медичної експертизи; міждисциплінарної інтеграції; методи та принципи проведення практичного заняття на основі компетентнісного підходу.

ВИСНОВКИ

Судово-медична експертиза встановлення тяжкості тілесних ушкоджень займає одне із провідних місць в роботі судово-медичного експерта та дозволяє встановлювати не лише ступінь тяжкості тілесних ушкоджень, але й допомагає слідчим органам та суду у розслідуванні злочинів спрямованих проти життя та здоров'я населення України.

Дані методичні рекомендації можуть бути корисними як для практичних працівників так і для викладачів, студентів, курсантів і слухачів медичних і юридичних вузів та факультетів.

РОЗДІЛ 1 ПЛАН ПРАКТИЧНОГО ЗАНЯТТЯ

Рівні навчальних досягнень	Загальні критерії оцінювання навчальних досягнень студентів при проведенні інтерактивних занять
I. Початковий	1. Студент (студентка) розрізняє об'єкти вивчення
	2. Студент (студентка) відтворює незначну частину навчального матеріалу, має нечіткі уявлення про об'єкт вивчення
	3. Студент (студентка) відтворює частину навчального матеріалу; з допомогою вчителя виконує елементарні завдання
	4. Студент (студентка) з допомогою вчителя відтворює основний навчальний матеріал, може повторити за зразком певну операцію, дію
II. Середній	1. Студент (студентка) відтворює основний навчальний матеріал, здатний з помилками й неточностями дати визначення понять, сформулювати правило
	2. Студент (студентка) виявляє знання й розуміння основних положень навчального матеріалу. Відповідь його(її) правильна, але недостатньо осмислена. Вміє застосовувати знання при виконанні завдань за зразком
	3. Студент (студентка) правильно відтворює навчальний матеріал, знає основоположні теорії і факти, вміє наводити окремі власні приклади на підтвердження певних думок, частково контролює власні навчальні дії
III. Достатній	1. Знання студента (студентки) є достатніми, він (вона) застосовує вивчений матеріал у стандартних ситуаціях, намагається аналізувати, встановлювати найсуттєвіші зв'язки і залежність між явищами, фактами, робити висновки, загалом контролює власну діяльність. Відповідь його (її) логічна, хоч і має неточності
	2. Студент (студентка) добре володіє вивченим матеріалом, застосовує знання в стандартних ситуаціях, уміє аналізувати й систематизувати інформацію, використовує загальновідомі докази із самостійною і правильною аргументацією
	3. Студент (студентка) має повні, глибокі знання, здатний(а) використовувати їх у практичній діяльності, робити висновки, узагальнення
IV. Високий	1. Студент (студентка) має гнучкі знання в межах вимог навчальних програм, аргументовано використовує їх у різних ситуаціях, уміє знаходити інформацію та аналізувати її, ставити і розв'язувати проблеми
	2. Студент (студентка) має системні, міцні знання в обсязі та в межах вимог навчальних програм, усвідомлено використовує їх у стандартних та нестандартних ситуаціях. Уміє самостійно аналізувати, оцінювати, узагальнювати опанований матеріал, самостійно користуватися джерелами інформації, приймати рішення

1.1. Тема заняття:

«Судово-медичне визначення ступеня тяжкості тілесних ушкоджень потерпілих, звинувачених та інших осіб».

Судово-медична експертиза потерпілих, звинувачених та інших осіб - найбільш ранній і частий вид експертизи, який становить понад 80 % усієї роботи експерта. Стаття 242 Кримінального процесуального кодексу України (надалі – КПК України) передбачає обов'язкове проведення експертизи у випадках: встановлення характеру і тяжкості тілесних ушкоджень; установлення статевої зрілості; визначення віку.

***Мета** – навчити студентів визначати види тілесних ушкоджень, їх диференційну діагностику, методика описання тілесних ушкоджень та встановлювати ступінь тяжкості кожного заподіяного тілесного ушкодження.*

1.2. Навчальні цілі заняття:

➤ *фахові компетентності студента:*

Студент повинен **знати** ($\alpha=I$):

- різновиди тілесних ушкоджень та їх морфологічні особливості (садно, синець, крововилив, гематома, рана, рубець, перелом тощо);
- клінічні прояви тілесних ушкоджень та їх діагностику;
- методику дослідження та описання виявлених тілесних ушкоджень, яка включає в себе: встановлення анатомічної локалізації ушкодження, його форми (овальна, округла, продовгувата), розміру (довжина та ширина), кольору (якщо це синець чи крововилив), вистояння над неушкодженою шкірою (якщо це кірочка садна);
- класифікацію ступенів тяжкості тілесних ушкоджень (легкі, середнього ступеня та тяжкі тілесні ушкодження) та їх критерії (тривалість розладу здоров'я, втрата загальної працездатності тощо).

Студент повинен **вміти** ($\alpha=II$):

- зібрати анамнез у потерпілого;
- провести огляд з наступною курацією потерпілого;
- скласти план обстеження потерпілого;
- провести диференційну діагностику різновидів тілесних ушкоджень

за їх морфологічними особливостями (садно, синець, крововилив, гематома, рана, рубець, перелом тощо);

- визначати класифікацію ступенів тяжкості тілесних ушкоджень (легкі, середнього ступеня та важкі тілесні ушкодження) та їх критеріїв (тривалість розладу здоров'я, втрата загальної працездатності тощо).

Студент повинен **оволодіти** (α =III):

- методикою дослідження та технікою описання виявлених тілесних ушкоджень, яка включає в себе: встановлення анатомічної локалізації ушкодження, його форми (овальна, округла, продовгувата), розміру (довжина та ширина), кольору (якщо це синець чи крововилив), вистояння над неушкодженою шкірою (якщо це кірочка садна);

- навичками визначення ступенів тяжкості тілесних ушкоджень.

➤ **загальні компетентності студента:**

- вміння роботи в команді;

- дотримання етичних норм спілкування з потерпілими та колегами;

- вміння дотримуватися рівності в гендерних питаннях при проведенні судово-медичної експертизи тілесних ушкоджень потерпілих з підозрою на звалтування;

- вміння спілкуватись в усній чи письмовій формі як з потерпілим, так і з особою, яка призначила експертизу.

Мета – у рамках виконання даної програми навчання розвинути у студентів знання і розуміння теми заняття.

1.3. Методи навчання (інтерактивні):

- **робота в малих групах** (розділення студентів по групах з подальшим обговоренням теми заняття, мети, завдання та його виконання);

- **ділова гра** (метод пошуку рішень в умовній проблемній ситуації з наступними елементами: розподіл за ролями (потерпілий, судово-медичний експерт, слідчий) з наступними **науково-обґрунтованими дискусіями** щодо визначення ступеня тяжкості тілесних ушкоджень в конкретній ситуації з подальшим прийняттям рішень як засіб тестування здібностей студентів).

Мета – створення умов для залучення всіх студентів до процесу пізнання, надання можливостей кожному студенту розуміти і обґрунтовувати те, що він знає та думає, а також розвинути комунікативні якості та здібності у студентів.

Повнота знань - кількість знань, визначених навчальною програмою.

Глибина знань - усвідомленість існуючих зв'язків між групами знань.

Гнучкість знань - уміння студентів застосовувати набуті знання у стандартних і нестандартних ситуаціях; знаходити варіативні способи використання знань; уміння комбінувати новий спосіб діяльності із вже відомих.

Системність знань - усвідомлення структури знань, їх ієрархії і послідовності, тобто усвідомлення одних знань як базових для інших.

Міцність знань - тривалість збереження їх в пам'яті, відтворення їх в необхідних ситуаціях.

Названі вище орієнтири покладено в основу чотирьох рівнів навчальних досягнень студентів: початкового, середнього, достатнього, високого.

Вони визначаються за такими характеристиками:

Перший рівень - початковий.

Відповідь студента фрагментарна, характеризується початковими уявленнями про предмет вивчення.

Другий рівень - середній.

Студент відтворює основний навчальний матеріал, виконує завдання за зразком, володіє елементарними вміннями навчальної діяльності.

Третій рівень - достатній.

Студент знає істотні ознаки понять, явищ, зв'язки між ними, вміє пояснити основні закономірності, а також самостійно застосовує знання в стандартних ситуаціях, володіє розумовими операціями (аналізом, абстрагуванням, узагальненням тощо), вміє робити висновки, виправляти допущені помилки. Відповідь студента правильна, логічна, обґрунтована, хоча їм бракує власних суджень.

Четвертий рівень - високий.

Знання студента є глибокими, міцними, системними; студент (студентка) вміє застосовувати їх для виконання творчих завдань, його (її) навчальна діяльність позначена вмінням самостійно оцінювати різноманітні ситуації, явища, факти, виявляти і відстоювати особисту позицію.

Кожний наступний рівень вимог вбирає в себе вимоги до попереднього, а також додає нові характеристики.

2. Критерії оцінювання вирішення тестових завдань:

«5»	«4»	«3»	«2»
85-100% 9-10 правильних відповідей	75-84% 7-8 правильних відповідей	65-74% не менше 6 правильних відповідей	0-50% 0-5 правильних відповідей

3. Критерії оцінювання методу «незакінченого речення»:

«5»	«4»	«3»	«2»
Студент правильно закінчує речення із подальшим обґрунтуванням своєї відповіді	Студент правильно закінчує речення, але плутається в обґрунтуванні своєї відповіді	Студент правильно закінчує речення, але не може його обґрунтувати	Студент не може закінчити речення

4. Критерії оцінювання інтерактивних занять:

Основними функціями оцінювання навчальних досягнень студентів є:

- *контролююча* - визначає рівень досягнень кожного студента, готовність до засвоєння нового матеріалу, що дає змогу викладачу відповідно планувати й викладати навчальний матеріал;

- *навчальна* - сприяє повторенню, уточненню й поглибленню знань, їх систематизації, вдосконаленню умінь та навичок;

- *діагностико-коригувальна* - з'ясовує причини труднощів, які виникають у студентів в процесі навчання; виявляє прогалини у засвоєному, вносить корективи, спрямовані на їх усунення;

- *стимулювально-мотиваційна* - формує позитивні мотиви навчання;

- *виховна* - сприяє формуванню умінь відповідально й зосереджено працювати, застосовувати прийоми контролю й самоконтролю, рефлексії навчальної діяльності.

При оцінюванні навчальних досягнень студентів мають ураховуватися:

- характеристики відповіді студента: правильність, логічність, обґрунтованість, цілісність;

- якість знань: повнота, глибина, гнучкість, системність, міцність;

- сформованість загальнонавчальних та предметних умінь і навичок;

- рівень володіння розумовими операціями: вміння аналізувати, синтезувати, порівнювати, абстрагувати, класифікувати, узагальнювати, робити висновки тощо;

- досвід творчої діяльності (вміння виявляти проблеми та розв'язувати їх, формулювати гіпотези);

- самостійність оцінних суджень.

1.4. Міждисциплінарна інтеграція:

Дисципліни	Знати	Вміти
Попередні (забезпечуючі) дисципліни		
Анатомія	Анатомічні особливості будови тіла людини, знати класифікації органів та систем	Описувати локалізацію ушкоджень стосовно постійних анатомічних орієнтирів
Гістологія	Реактивні зміни у місці заподіяних ушкоджень	Визначити давнину виникнення ушкоджень в залежності від регенеративного процесу
Травматологія	Види ушкоджень	Вміти описувати тілесні ушкодження
Акушерство та гінекологія	Будову та особливості функціонування статевих органів	Вміти провести акушерсько-гінекологічне обстеження, проконсультувати потерпілу про можливість настання небажаної вагітності
Дермато-венерологія	Основні симптоми та особливості розвитку венеричних хвороб	Провести обстеження та проконсультувати потерпілу особу про можливість зараження венеричною хворобою, ВІЛ
Психіатрія	Симптоми психіатричних минулих станів та захворювань	Вміти розрізняти тимчасові порушення психічної діяльності, пов'язані з післятравматичним стресом та розвиток душевної хвороби
Внутрішньо-предметна інтеграція		
Анатомічні ушкодження	Морфологічні ознаки впливу тупих твердих предметів	Розподіляти ушкодження на основі їх морфологічних ознак в залежності від механізму виникнення
Методи дослідження ушкоджень	Візуальна характеристика, морфометрія Лабораторна діагностика	Проводити диф. діагностику ушкоджень, заподіяних різноманітними травмуючими чинниками
Давнина виникнення	Характерні особливості ушкоджень в залежності від часу заподіяння	Визначати час виникнення ушкоджень та основні змін, які відбуваються в місці травматичної дії

Дисципліни, що забезпечуються		
Загальна хірургія.	Класифікацію анатомічних ушкоджень, їх морфологічні ознаки.	Проводити діф. діагностику ран, заподіяних різними тупими твердими предметами
Травматологія рентгенологія	Класифікацію переломів, механізм виникнення.	Проводити діф. діагностику переломів в залежності від механізму виникнення.

Мета – з'ясувати суть міждисциплінарних зв'язків через розкриття ролі кожної дисципліни при проведенні судово-медичної експертизи різних тілесних ушкоджень із залученням фахівців інших медичних галузей.

1.5. Література:

Основна:

1. Авдеев М.И. Судебно-медицинская экспертиза живых лиц / М.И. Авдеев - М.: Медицина, 1966. – 25 с.
2. Акопов В.И. Судебная медицина в вопросах и ответах. Справочное пособие для юристов и врачей / В.И. Акопов.- Ростов-на-Дону: Феникс, 2004.
3. Герасименко О.І. Словник-довідник термінів судової медицини / О.І. Герасименко - К.: Видавничий дім “Ін Юре”, 2002.
4. Громов А.П. Курс лекций по судебной медицине / А.П. Громов - М.: Медицина, 1979. – 48 с.
5. Михайличенко Б.В. Судова медицина / Б.В. Михайличенко - К.: ВСВ «Медицина», 2011. – 447 с.
6. Солохин А.А. Судебная медицина: Атлас. Учебное пособие для студентов мед. вузов / А.А. Солохин - М.: Медицина, 1998.
7. Тагаев Н.Н. Судебная медицина. Учебник для слушателей вузов МВД Украины / Н.Н. Тагаев – Х.: Факт, 2003.

Додаткова:

1. Кримінальний Кодекс України від 05.04.2001 № 2341-III: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>
2. Наказ Міністерства охорони здоров'я України № 6 від 17 січня 1995 р. "Про розвиток та вдосконалення судово-медичної служби України".
3. Медичне право України: Збірник нормативно-правових актів. – К.: Видавничий дім “ІнЮре”, 2001.

Вірні відповіді на тестові завдання:

№	Відповідь
1	A
2	C
3	D
4	C
5	D
6	C
7	B
8	D
9	B
10	C

2.3.1.3. Опитування методом «незакінченого речення» (α=III):

Мета – оцінити можливості студентів висловлювати та обґрунтовувати власні ідеї.

Наприклад,

«Судово-медичний експерт при встановленні спотворення обличчя у потерпілого визначає...», «судово-медична експертиза проводиться на підставі...», «До загрозливих здоров'ю явищ відносяться...» тощо.

2.3.1.4. Оцінювання.

Мета - враховувати глибину теоретичних знань у студентів і вміння застосовувати їх на практиці.

2.3.1.5. Критерії оцінювання:

1. При вирішенні завдань:

«5»	«4»	«3»	«2»
Студент дає правильну відповідь з обґрунтуванням встановленого ним ступеня тяжкості тілесних ушкоджень, визначає правильний алгоритм описання ушкодження та наступної його діагностики, а також обґрунтовує прогнозування здоров'я потерпілого у майбутньому	Студент дає правильну відповідь з обґрунтуванням встановленого ним ступеня тяжкості тілесних ушкоджень, визначає правильний алгоритм описання ушкодження, але не може повноцінно визначитись з подальшою діагностикою ушкодження у потерпілого, проте може припустити прогнози здоров'я потерпілого у майбутньому	Студент дає правильну відповідь, але плутається в обґрунтуванні встановленого ним ступеня тяжкості тілесних ушкоджень, не може визначити правильний алгоритм описання ушкодження, а також не може визначитись з подальшою діагностикою ушкодження у потерпілого, проте може припустити прогнози здоров'я потерпілого у майбутньому	Студент не дає правильної відповідь, а також не може визначитись із ступенем тяжкості тілесних ушкоджень у потерпілого

- В. стійка втрата працездатності
 С. тривалий розлад здоров'я
 D. втрата будь-якого органу
- 6. Коли встановлюється розмір стійкої втрати працездатності внаслідок отриманих ушкоджень?**
 А. зразу ж після нанесення ушкодження
 В. після надання першої медичної допомоги
 С. після остаточно визначеного наслідку ушкодження (після закінчення лікування чи загоєння ушкоджень)
 D. через один місяць після нанесення пошкоджень.
- 7. На якому строці вагітності переривання її в результаті травми оцінюється як тяжке тілесне ушкодження?**
 А. 2 місяці
 В. незалежно від строку вагітності
 С. 4 місяці
 D. 9 місяців
- 8. До чийої компетенції відноситься вирішення питання про знівечення обличчя?**
 А. судово-медичного експерта
 В. хірурга
 С. органа дізнання
 D. суду
- 9. До чийої компетенції відноситься визначення інвалідності потерпілих?**
 А. судово-медичного експерта
 В. медико-соціальної експертної комісії (МСЕК)
 С. судово-медичної експертної комісії
 D. лікарсько-контрольної комісії (ЛКК)
- 10. При судово-медичній експертизі кримінального аборту вирішуються питання, окрім:**
 А. факту переривання вагітності і її строку
 В. чи має місце самодовільний чи штучний аборт
 С. в якій обстановці проводився аборт
 D. ускладнення аборт

РОЗДІЛ 2 СТРУКТУРА ПРАКТИЧНОГО ЗАНЯТТЯ

2.1. Підготовчий етап (45 хв.)

Організаційна частина заняття:

Студенти повинні поділитися на групи – слідчі, судово-медичні експерти та потерпілі (робота малими групами).

Повідомлення теми - «Судово-медичне визначення ступеня тяжкості тілесних ушкоджень потерпілих, звинувачених та інших осіб» та мети заняття - Визначення критеріїв ступеня тяжкості тілесних ушкоджень та їх обґрунтування відповідно до кожного конкретного випадку тілесного ушкодження.

Мотивація навчальної діяльності – інтелектуальна активність та реалізація здібностей студентів з подальшим оцінювання студентів.

2.1.2. Матеріали методичного забезпечення підготовчого етапу заняття.

Студенти повинні поділитися на такі групи: слідчі, судово-медичні експерти та потерпілі. Далі, для роботи в малих групах, викладач використовує:

2.1.2.1. Прийом «Ромашки Блума» з наступними відповідями на такі питання:

- які існують критерії визначення ступеня тяжкості тілесних ушкоджень?
- яка існує класифікація тілесних ушкоджень?
- які критерії характерні для легких тілесних ушкоджень?
- які критерії характерні для тілесних ушкоджень середнього ступеня тяжкості?
- які критерії характерні для тяжких тілесних ушкоджень?
- які ушкодження будуть відноситися до тяжких тілесних ушкоджень?
- на якій підставі проводять освідування особи в бюро судово-медичної експертизи?
- яка роль судово-медичного експерта при освідуванні потерпілої чи підозрюваної особи?
- яка роль слідчого освідуванні особи в бюро судово-медичної експертизи?
- які лабораторні дослідження необхідно провести при освідуванні особи з підозрою на зґвалтування?

Мета – розвинути у студентів рівні пізнавальної діяльності (знання, розуміння, застосування, аналіз, оцінка).

2.1.2.2. Метод «незакінченого речення» - студенти повинні закінчити речення, яке їм запропонував викладач (наприклад, «До загрозливих здоров'ю явищ відносяться...» тощо).

Мета – дати можливість студентам висловити та обґрунтувати власні ідеї та порівняти їх з іншими.

2.2. Основний етап:

2.2.1. Формування професійних навичок і вмінь (90 год.)

Проведення професійного тренінгу за допомогою:

- ділової гри із елементами «мозкового штурму» (методи пошуку рішень в умовній проблемній ситуації з наступними елементами: розподіл за ролями (потерпілий, судово-медичний експерт, слідчий);

- прийому «каруселі» (кожна група студентів, яка розподілилася на слідчих, судово-медичних експертів та потерпілих отримує своє завдання, яке включає в себе компетентнісний підхід кожної групи до обраної ними ролі);

- науково-обґрунтована дискусія з аргументацією щодо вирішення ступеня тяжкості тілесних ушкоджень в конкретній ситуації з подальшим прийняттям рішень (як засіб тестування здібностей студентів).

Мета – спонукати студентів проявити уяву та творчість у вирішенні проблемної ситуації та вільно висловити свої думки з подальшим їх обґрунтуванням.

процентна втрата загальної працездатності до 30 %

д) Відсутність безпеки для життя, короткочасний розлад здоров'я до 51 дня, процентна втрата загальної працездатності до 50 %.

2.3.1.2. Вирішення тестових завдань ($\alpha=II$):

Мета – перевірка повноти засвоєння у студентів навчального матеріалу, а також оцінити навчальні досягнення студентів на різних рівнях (знання, розуміння і застосування знань).

Наприклад,

1. До тяжких тілесних ушкоджень відносяться всі перераховані ушкодження, окрім:

А. тих, що потягли за собою розлад здоров'я, поєднаний із стійкою втратою працездатності менше як на одну третину

В. тих, що призвели до душевної хвороби

С. тих, що потягли за собою втрату зору, слуху чи будь-якого іншого органа або втрату органом його функції

Д. тих, що викликали переривання вагітності

2. Яка ознака є критерієм при оцінці ступеня тяжкості тілесного пошкодження у випадку перелому другого шийного хребця?

А. стійка втрата працездатності

В. тривалий розлад здоров'я

С. небезпечність для життя

Д. втрата органом функції

3. Який ступінь тяжкості розриву петлі тонкого кишечника?

А. легке тілесне ушкодження, що потягло за собою незначну стійку втрату працездатності

В. середнього ступеня тяжкості тілесне ушкодження

С. тяжке тілесне ушкодження, що потягло за собою розлад здоров'я, поєднаний зі стійкою втратою працездатності не менш ніж на одну третину

Д. тяжке тілесне ушкодження, небезпечне для життя в момент заподіяння

4. За якою ознакою оцінюється ушкодження сліпого ока, яке потребувало його видалення?

А. втрата органа

В. невиправне знівечення обличчя

С. тривалий розлад здоров'я

Д. втрата органом його функції

5. За якою ознакою оцінюється ампутація ноги чи руки на рівні не нижче колінного чи ліктьового суглоба?

А. небезпечність для життя

2.3 . Заключний етап (45 хв.)

Підведення підсумків заняття.

Викладач підводить підсумки щодо:

- особливостей проведення судово-медичної експертизи потерпілих, звинувачуваних та інших осіб;
- окремих положень кримінального законодавства України з приводу визначення ступеня тяжкості тілесних ушкоджень;
- принципів судово-медичної експертизи встановлення ступеня тяжкості тілесного ушкодження, стану здоров'я, віку, втрати працездатності;
- принципів аналізу вихідного матеріалу при розслідуванні злочинів проти життя та здоров'я особи.

2.3.1. Матеріали методичного забезпечення заключного етапу заняття.

Здійснюється шляхом оцінювання через:

2.3.1.1. Вирішення задач ($\alpha=III$):

Мета – розвинути у студентів мислення шляхом виконання розумових операцій при вирішенні поставлених проблемних ситуацій.

Наприклад,

1. У гр. А. внаслідок його побиття, було діагностовано синці по зовнішніх поверхнях обох верхніх кінцівок та післятравматичний психоз, який згідно записів лікаря-психіатра в медичній документації, тривав 9 діб. Оцінити ступінь тяжкості тілесних ушкоджень у гр.-на А.:

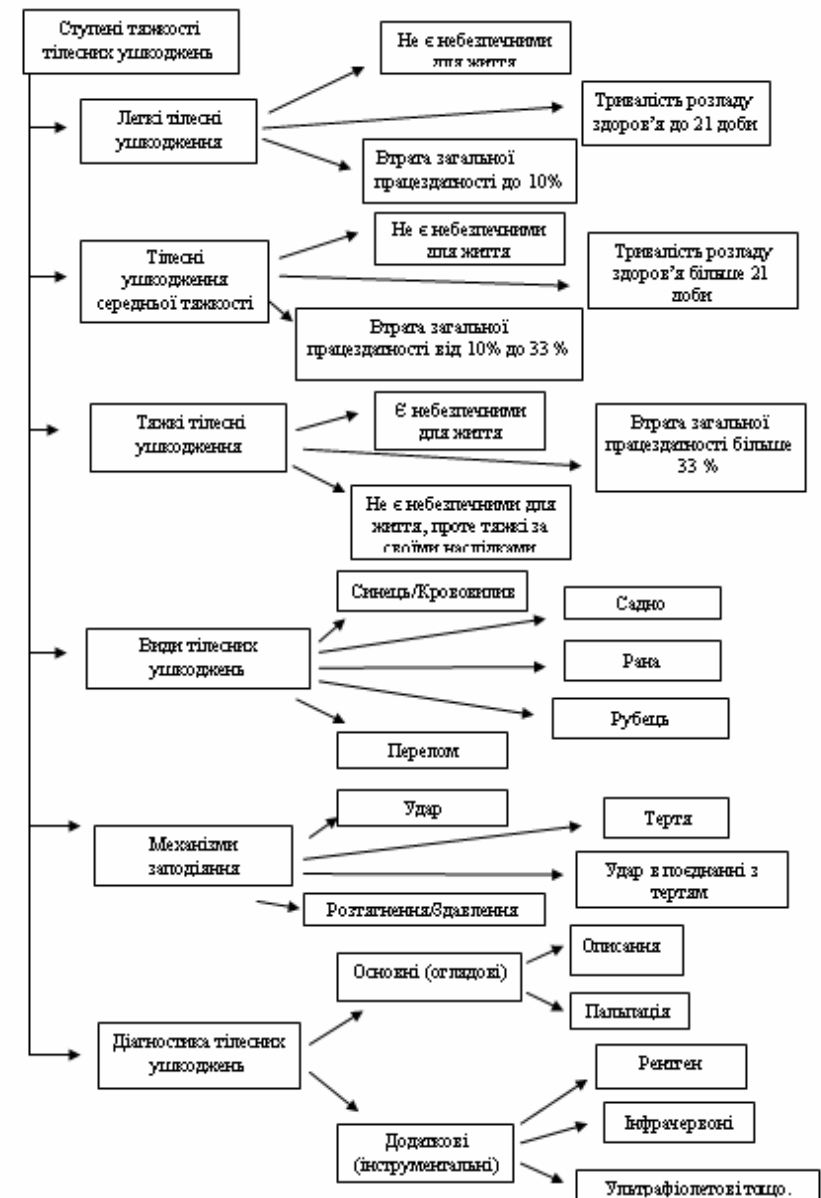
- а) Легкі тілесні ушкодження, які спричинили короточасний розлад здоров'я
- б) Тяжкі тілесні ушкодження, які небезпечні для життя
- в) Легкі тілесні ушкодження
- г) Тілесні ушкодження середнього ступеню тяжкості
- д) Тяжкі тілесні ушкодження за наслідком травми

2. Критеріями легких тілесних ушкоджень є:

- а) Відсутність небезпеки для життя, короточасний розлад здоров'я до 21 дня, процентна втрата загальної працездатності до 10 %
- б) Відсутність небезпеки для життя, короточасний розлад здоров'я більше 21 дня, процентна втрата загальної працездатності до 10 %
- в) Небезпека для життя, короточасний розлад здоров'я до 21 дня, процентна втрата загальної працездатності до 20 %
- г) Небезпека для життя, короточасний розлад здоров'я до 31 дня,

2.2.2. Матеріали методичного забезпечення основного етапу заняття.

2.2.2.1. Структурно-логічна схема змісту теми:

2.2.2.2. Алгоритми для формування професійних вмінь і навичок.

Класифікація тілесних ушкоджень	Критерії	Приклади
Легкі тілесні ушкодження	1. Не є небезпечними для життя 2. Тривалість розладу здоров'я від 6 до 10 діб 3. Втрата загальної працездатності до 10 %	Синці Крововиливи в слизові оболонки Садна тощо
Легкі тілесні ушкодження, що спричинили короткочасний розлад здоров'я	1. Не є небезпечними для життя 2. Тривалість розладу здоров'я від 10 до 21 доби 3. Втрата загальної працездатності до 10 %	Струс головного мозку Перелом хрящів носа без порушення дихальної функції тощо
Тілесні ушкодження середнього ступеня тяжкості	1. Не є небезпечними для життя 2. Тривалість розладу здоров'я більше 21 доби 3. Втрата загальної працездатності від 10 до 33%	Перелом нижньої щелепи без порушення жувальної функції Перелом ключиці без зміщення уламків тощо
Тяжкі тілесні ушкодження	1. Є небезпечними для життя 2. Незагрозливі для життя, але належать до тяжких за кінцевим результатом та наслідками 3. Втрата загальної працездатності більше 33 %	Втрата органа або його функції Перелом основи черепа Незгладиме спотворення обличчя Втрата вагітності Втрата репродуктивної здатності Психічна хвороба тощо
Методика описання тілесних ушкоджень		
Тілесні ушкодження	Приклади описання тілесних ушкоджень	
Синець	Синець в ділянці верхньої повіки зліва (<i>анатомічна локалізація</i>) неправильної овальної форми (<i>форма</i>), розмірами 3x4 см (<i>розмір – довжина та ширина</i>), синюшного кольору (<i>колір</i>)	
Садно	Садно в ділянці передньої поверхні правого колінного суглоба (<i>анатомічна локалізація</i>) смугоподібної форми (<i>форма</i>), розмірами 1,5x0,2 см (<i>розмір – довжина та ширина</i>), з кірочкою коричневого кольору (<i>колір</i>), яка вистає над рівнем неушкодженої шкіри	
Рана	Рана у верхній третині правого передпліччя (<i>анатомічна локалізація</i>) лінійної форми (<i>форма</i>), розмірами 1,5x0,4 см (<i>розмір - довжина, ширина</i>), краї рани рівні із загостреними кінцями	

Мета – допомогти студентам найкоротшим та оптимальним шляхом вирішити завдання певного типу шляхом пропонування їм послідовності елементарних дій за спеціально складеною покроковою початковою програмою.

2.2.2.1. Практичні завдання.

Мета – формування у студентів вмінь і навичок теоретичного положення навчальної дисципліни з їх подальшим практичним застосуванням.

1. **Непрогнозована ситуація** (робота в малих групах з елементами ділової гри та науково-обґрунтованої дискусії – кожній групі студентів, які поділилися за певними ролями (слідчі, судово-медичні експерти та потерпілі), викладач дає окремі завдання, проте для однієї непрогнозованої ситуації (**наприклад:** Гр-н. М., 40 років, звернувся в травмпункт за медичною допомогою зі скаргами на болі в ділянці лівого вуха. Із анамнезу відомо, що два дні тому його дружина на ґрунті ревності вкусила йому ліве вухо. При огляді: в ділянці лівого вуха накладена пов'язка із антибактеріальною маззю. Після зняття пов'язки зафіксовано: верхня половина вушної раковини відсутня, на іншій частині – раньова поверхня з нерівними клаптеподібними крупно фестончастими краями світло-червоного кольору і жовтуваті клапті хряща довжиною до 0,6 см. Рана охоплює верхню частину завитка і проти завитка, а також частину проти козелка. Мочка вуха не пошкоджена. Слух збережений. Переосвідування через місяць: рана зажила повністю, вушна раковина деформована – верхній край її відсутній. На інших ділянках заднього краю грубі щільні зморшкуваті рубці рожево-синюшного кольору). Група слідчих повинна визначити та обґрунтувати питання, які входять до компетенції судово-медичних експертів щодо вказаної викладачем задачі; група судово-медичних експертів повинна дати обґрунтовані відповіді на питання, які їм поставить група слідчих та провести огляд потерпілих з визначенням ступеня тяжкості тілесних ушкоджень; група потерпілих повинна вказати всі ушкодження, які наявні у них згідно методики описання ушкоджень (анатомічна локалізація, форма, розміри, колір тощо).

2. Завдання для самостійної роботи та роботи в малих групах здійснюється **за допомогою «Прес» методу** - кожній групі студентів викладач роздає по одній фотографії потерпілого з його ушкодженнями, далі студенти повинні описати кожне ушкодження виявлене на фотографії згідно методики їх описання (анатомічна локалізація, форма, розміри та колір) і обґрунтувати ступінь тяжкості та механізм заподіяння кожного ушкодження, яке було ними виявлено по фотографії потерпілого, а також висловити свою думку щодо подальшого лікування потерпілого з направленням його до певних спеціалістів у медичній галузі (міждисциплінарна інтеграція).